

نقش حوزه های علمیه در ترویج سبک زندگی اسلامی در جامعه معاصر

اعظم دهقان^۱

چکیده

در جهان معاصر، با گسترش سبک های زندگی متأثر از فرهنگ های غیراسلامی، ضرورت بازشناسی و ترویج سبک زندگی اسلامی بیش از پیش احساس می شود. حوزه های علمیه به عنوان نهاد اصیل دینی، نقشی بنیادین در هدایت فرهنگی و دینی جامعه بر عهده دارند و می توانند در بازسازی الگوهای زیست مؤمنانه و اخلاقی نقش آفرین باشند. پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی - تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه ای، به بررسی نقش و کارکرد حوزه های علمیه در ترویج سبک زندگی اسلامی می پردازد. در بخش نخست، ابعاد گوناگون نقش حوزه شامل آموزش و تربیت طلاب به عنوان مروجان فرهنگ دینی، تأثیر مبلغان در هدایت فرهنگی جامعه، فعالیت های اجتماعی و فرهنگی حوزه ها در فضای عمومی، و نقش آنان در رسانه ها و فضای مجازی تبیین می شود. در بخش دوم، ضمن آسیب شناسی وضعیت موجود، به چالش هایی چون فاصله نظری و عملی حوزه از جامعه، تأثیر تحولات تکنولوژیک و ضعف در به روزرسانی محتوای دینی اشاره شده است. همچنین ظرفیت های نوین حوزه مانند گسترش آموزش های رسانه ای، تعامل با نهادهای فرهنگی، و حضور فعال در عرصه های اجتماعی بررسی شده و در پایان، راهکارهایی برای تقویت و نوسازی نقش حوزه در ترویج سبک زندگی اسلامی ارائه می شود. نتیجه پژوهش نشان می دهد که بازتعریف مأموریت های حوزه بر اساس نیازهای عصر جدید و بهره گیری از ابزارهای نوین ارتباطی، می تواند جایگاه حوزه را در هدایت سبک زندگی اسلامی جامعه تحکیم بخشد.

کلیدواژه ها: حوزه علمیه، سبک زندگی اسلامی، روحانیت، فرهنگ دینی، ترویج دینی.

^۱ طلبه سطح دو، مدرسه ام ابیها (س)، شهرستان تفت.

در جامعه اسلامی، سبک زندگی مؤمنانه یکی از ارکان اساسی تحقق تمدن اسلامی است و حوزه‌های علمیه، به عنوان نهادهای اصیل تولید و تبیین معارف دینی، نقش بی‌بدیلی در این عرصه دارند. با وجود پیشینه درخشان حوزه‌ها در تربیت مبلغان و هدایت فرهنگی جامعه، تحولات گسترده اجتماعی، فرهنگی و فناورانه در عصر حاضر موجب تغییر در الگوهای زیست مردم و به‌ویژه نسل جوان شده است. این تحولات، عرصه‌ی تبلیغ دینی و انتقال ارزش‌های اسلامی را با چالش‌هایی همچون کاهش نفوذ مستقیم روحانیت، رقابت رسانه‌های نوین و تغییر ذائقه فرهنگی جامعه مواجه کرده است. از سوی دیگر، ظرفیت‌های عظیم علمی، مردمی و معنوی حوزه‌ها همچنان زمینه‌ساز احیای سبک زندگی اسلامی و اصلاح فرهنگی جامعه است. مسئله اصلی این پژوهش آن است که حوزه‌های علمیه چگونه می‌توانند با بهره‌گیری از ظرفیت‌های سنتی و نوین خود، در برابر چالش‌های معاصر، نقش مؤثری در ترویج سبک زندگی اسلامی ایفا کنند. همچنین، چه آسیب‌ها و موانعی در مسیر این مأموریت وجود دارد و چه راهکارهایی برای بازآفرینی نقش حوزه‌ها در تبیین و گسترش سبک زندگی اسلامی قابل ارائه است؟ این مسئله، در پیوند با نیاز جامعه امروز به الگوهای اصیل دینی، ضرورت بازنگری در عملکرد و سیاست‌های فرهنگی حوزه‌های علمیه را دوچندان می‌سازد.

پژوهش درباره‌ی نقش و کارکرد حوزه‌های علمیه در ترویج سبک زندگی اسلامی از دیرباز مورد توجه اندیشمندان دینی و اجتماعی بوده است. (پیروزمند، ۱۳۸۵) در اثر خود با عنوان «الگوی تحول حوزه علمیه»، بر ضرورت بازنگری در نظام آموزشی و تربیتی حوزه‌ها برای پاسخ‌گویی به نیازهای فرهنگی جامعه معاصر تأکید می‌کند. (خاکبان، ۱۳۸۹) نیز در کتاب «روحانیت و حوزه‌ها»، با بررسی سیر تاریخی حوزه‌های علمیه، نقش آن‌ها را در هدایت فرهنگی جامعه اسلامی و تولید الگوی زیست مؤمنانه برجسته دانسته است. بر پیوند میان تربیت طلاب و نقش‌آفرینی اجتماعی آنان تأکید نموده و تحول در روش تبلیغی را لازمه‌ی کارآمدی حوزه در عصر جدید معرفی می‌کند. از سوی دیگر، (طباطبایی، ۱۴۱۷ق) در «المیزان»، با تبیین رسالت علمای دین بر پایه‌ی آموزه‌های قرآنی، تبلیغ عملی دین را از شئون اساسی عالمان ربانی دانسته است. (عالم‌زاده نوری، ۱۳۸۹) در «سیمای آرمانی طلبه در نگاه مقام معظم رهبری»، بر ویژگی‌هایی چون بصیرت، زمان‌شناسی و حضور مؤثر در میدان فرهنگ تأکید کرده و آن را ضامن ترویج سبک زندگی اسلامی در جامعه می‌داند. همچنین تحول در آموزش‌های فقهی را زمینه‌ساز ارتقای فهم کاربردی طلاب نسبت به مسائل زندگی معاصر دانسته است. (امام خمینی، ۱۳۷۸) نیز در «صحیفه امام» بر ضرورت پیوند حوزه با جامعه و مسئولیت روحانیت در هدایت فرهنگی و اخلاقی مردم تأکید کرده‌اند.

(جعفری، ۱۳۹۰) در مقاله «جایگاه حوزه علمیه در سیاست‌گذاری فرهنگی نظام اسلامی»، با تحلیل جایگاه تصمیم‌سازی حوزه، پیشنهاد می‌کند که ساختارهای فرهنگی کشور از ظرفیت علمی حوزه برای طراحی سبک زندگی اسلامی بهره‌مند شوند. با وجود تلاش‌های یادشده، بررسی دقیق و نظام‌مند نقش حوزه‌های علمیه در ترویج سبک زندگی اسلامی در جامعه معاصر، به‌ویژه با رویکردی آسیب‌شناسانه و آینده‌نگر، هنوز نیازمند پژوهش‌های جامع‌تر است؛ پژوهش حاضر می‌کوشد این خلأ را برطرف سازد و با تکیه بر منابع دینی و مطالعات معاصر، تصویری روزآمد از رسالت حوزه در این زمینه ارائه دهد.

هدف این پژوهش، تبیین جایگاه و نقش راهبردی حوزه‌های علمیه در ترویج و نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی در جامعه معاصر است. با توجه به گسترش الگوهای زندگی متأثر از فرهنگ غرب و تحولات سریع فناوری و رسانه، بازشناسی نقش حوزه‌ها در هدایت فکری و فرهنگی جامعه ضرورتی دوجندان یافته است. بررسی عملکرد آموزشی، تبلیغی و فرهنگی حوزه‌های علمیه می‌تواند راهکارهایی برای بازسازی هویت دینی و ارتقای سبک زندگی اسلامی ارائه دهد. از سوی دیگر، شناسایی چالش‌ها و ظرفیت‌های پیش‌روی حوزه‌ها، زمینه‌ساز برنامه‌ریزی دقیق‌تر در مسیر تحقق تمدن نوین اسلامی است. این پژوهش می‌کوشد با رویکرد تحلیلی و آسیب‌شناسانه، راه‌های تقویت اثرگذاری حوزه‌ها در عرصه فرهنگ عمومی و زیست دینی جامعه را روشن سازد.

سؤال اصلی:

حوزه‌های علمیه چه نقشی در ترویج سبک زندگی اسلامی در جامعه معاصر دارند و چگونه می‌توان کارآمدی آن‌ها را در این زمینه تقویت کرد؟

سؤالات فرعی:

۱. چه مؤلفه‌ها و فعالیت‌هایی از سوی حوزه‌های علمیه در زمینه آموزش، تبلیغ و فعالیت‌های فرهنگی می‌تواند به گسترش سبک زندگی اسلامی منجر شود؟

۲. چه چالش‌ها و ظرفیت‌هایی پیش‌روی حوزه‌های علمیه در ترویج سبک زندگی اسلامی وجود دارد و چه راهکارهایی برای بهبود این نقش می‌توان ارائه کرد؟

الف) نقش و عملکرد حوزه‌های علمیه در ترویج سبک زندگی اسلامی

حوزه‌های علمیه از آغاز شکل‌گیری تا امروز، یکی از مهم‌ترین نهادهای دینی در هدایت فکری و اخلاقی جامعه اسلامی بوده‌اند. این مراکز با تربیت عالمان دین، تبیین معارف قرآن و اهل‌بیت(ع)، و پاسخ‌گویی به

نیازهای فرهنگی و اعتقادی مردم، نقش بنیادینی در ترویج سبک زندگی اسلامی ایفا کرده‌اند. حوزه‌ها با تأکید بر ارزش‌هایی همچون تقوا، ساده‌زیستی، عدالت‌خواهی و مسئولیت‌پذیری، الگوی زیست مؤمنانه را در میان مردم ترویج می‌دهند. حضور اجتماعی روحانیت در عرصه‌های تبلیغ، آموزش، مشاوره دینی و فعالیت‌های فرهنگی نیز، پیوند میان دین و زندگی روزمره را تقویت کرده است. افزون بر این، حوزه‌های علمیه با تولید اندیشه دینی روزآمد و ورود به عرصه مسائل اجتماعی، توانسته‌اند سبک زندگی اسلامی را از یک مفهوم نظری به یک واقعیت عینی در جامعه تبدیل کنند.

۱. آموزش و تربیت طلاب به عنوان مروجان سبک زندگی اسلامی

یکی از مهم‌ترین رسالت‌های حوزه‌های علمیه از آغاز پیدایش تاکنون، تربیت طلابی آگاه، متعهد و عامل به آموزه‌های اسلامی برای هدایت جامعه بوده است. در جامعه معاصر، که سبک زندگی تحت تأثیر جریان‌های فرهنگی و رسانه‌ای جهانی قرار گرفته، نقش حوزه در تربیت طلاب به عنوان مروجان سبک زندگی اسلامی اهمیت دوچندان یافته است. آموزش و تربیت در حوزه، اگر بر مبنای قرآن، سنت و نیازهای روز جامعه تنظیم شود، می‌تواند طلاب را به الگوهایی عملی از حیات طیبه و تمدن اسلامی تبدیل کند (پیروزمند، ۱۳۸۵، ص ۴۵).

قرآن کریم، رسالت علمای دین را تبیین معارف الهی و هدایت مردم به سوی مسیر حق می‌داند: «وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَائِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ»؛ و مؤمنان را نسزد که همگی [به سوی جهاد] بیرون روند؛ چرا از هر جمیعتی گروهی [به سوی پیامبر] کوچ نمی‌کنند تا در دین آگاهی یابند و قوم خود را هنگامی که به سوی آنان بازگشتند، بیم دهند، باشد که [از مخالفت با خدا و عذاب او] بپرهیزند. (توبه: ۱۲۲).

این آیه اساس نظام آموزشی حوزه را تشکیل می‌دهد؛ یعنی گروهی از مؤمنان باید به تعمق در دین پردازند تا مردم را در مسیر درست هدایت کنند. از دیدگاه علامه طباطبایی، این آیه دلالت دارد بر اینکه تعلیم و تبلیغ دین، وظیفه‌ای اجتماعی است که از راه «تفقه در دین» تحقق می‌یابد و چنین تفقه‌ی شامل فهم همه ابعاد زندگی اسلامی است، نه صرفاً احکام فردی (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۹، ص ۳۸۷).

بنابراین، تربیت طلاب باید به گونه‌ای باشد که آنان نه تنها معارف نظری اسلام را بیاموزند، بلکه توانایی تبیین «سبک زندگی اسلامی» را نیز پیدا کنند؛ سبکی که بر ایمان، اخلاق، عدالت، قناعت، تعاون و معنویت استوار است. امام خمینی نیز بارها تأکید کرده‌اند که هدف از تحصیل در حوزه، «تبدیل علم به عمل و تربیت انسان الهی» است (خمینی، ۱۳۷۸، ج ۲۱، ص ۲۸۹).

نظام آموزشی حوزه‌های علمیه همواره بر دو رکن اصلی استوار بوده است: «کسب علم دینی» و «تزکیه و تربیت نفس». هر دو رکن برای ترویج سبک زندگی اسلامی ضروری‌اند. علم بدون تهذیب، منجر به تحجر یا دنیاگرایی می‌شود، و تهذیب بدون علم، از هدایت صحیح بازمی‌ماند (مصباح یزدی، ۱۳۹۲، ص ۴۵).

تحول در آموزش حوزه باید متناسب با نیازهای جامعه اسلامی باشد؛ بدین معنا که طلاب علاوه بر دروس سنتی، باید مهارت‌های تبیین، گفت‌وگو با نسل جدید و شناخت نظام فرهنگی مدرن را بیاموزند تا بتوانند در میدان ترویج سبک زندگی اسلامی موفق عمل کنند. (پیروزمند، ۱۳۸۵، ص ۶۰)

در حوزه‌های علمیه، ساختار آموزشی بر پایه سنت‌های کهن علمی و اخلاقی شکل گرفته است؛ اما در عصر حاضر، نیاز به بازنگری در روش‌های آموزشی برای انتقال مؤثر ارزش‌های سبک زندگی اسلامی بیش از پیش احساس می‌شود. آموزش فقه، اگر صرفاً به استنباط احکام فردی محدود شود، نمی‌تواند پاسخگوی نیازهای فرهنگی جامعه اسلامی باشد. وی پیشنهاد می‌کند که آموزش فقه با رویکرد «فقه زندگی» توسعه یابد تا طلاب بتوانند از احکام شرعی در حوزه‌های اخلاق، خانواده، اقتصاد و رسانه برای اصلاح سبک زندگی مردم بهره گیرند. (فلاح‌زاده، ۱۳۹۱، ص ۵۵)

یکی از مهم‌ترین ابعاد تربیت طلاب، پرورش معنوی و اخلاقی آنان است. طلبه‌ای که خود به تقوا، توکل، ساده‌زیستی و خدمت به خلق پایبند باشد، بهترین مروج سبک زندگی اسلامی است. امام خمینی، یکی از اهداف اصلی حوزه را «تربیت انسان الهی برای هدایت بندگان خدا» دانسته‌اند. (خمینی، ۱۳۷۸، ج ۱، ص ۲۵۱).

بدون خودسازی و تهذیب، تبلیغ دینی به‌ویژه در زمینه سبک زندگی، به نوعی شعارگرایی تبدیل می‌شود. بنابراین، تربیت اخلاقی طلاب باید از آغاز ورود به حوزه تا پایان تحصیل به صورت مستمر و نهادینه دنبال شود. در همین راستا، برنامه‌های تهذیبی، جلسات اخلاق و اساتید الگو نقش بنیادینی در نهادینه کردن سبک زندگی اسلامی در میان طلاب دارند. (صلح‌میرزایی، ۱۳۹۰، ص ۶۸)

از سوی دیگر، حوزه باید ضمن حفظ استقلال خود، تعامل سازنده با دولت اسلامی داشته باشد تا بتواند از طریق همکاری‌های فرهنگی، آموزه‌های سبک زندگی اسلامی را در سیاست‌های عمومی کشور نهادینه سازد. (مظفری، ۱۳۸۷، ص ۱۱۲)

آموزش و تربیت طلاب در حوزه‌های علمیه، مهم‌ترین راهبرد برای ترویج سبک زندگی اسلامی در جامعه معاصر است. بر اساس آموزه‌های قرآن، هدف از تفقه در دین، هدایت و اصلاح جامعه است؛ از این رو، طلاب باید به گونه‌ای تربیت شوند که هم آگاه به معارف الهی و هم الگوی عملی در زندگی باشند. اصلاح

در همین راستا، الگوهای آموزشی جدید همچون «آموزش فقه کاربردی»، «فقه رسانه»، «فقه خانواده» و «فقه سبک زندگی» در حوزه شکل گرفته است. فلاح‌زاده در «آموزش فقه» معتقد است که نظام آموزشی حوزه باید از انحصار مباحث سنتی صرف خارج شده و با حفظ اصول اجتهاد، به تبیین فقه ناظر به زندگی معاصر بپردازد (فلاح‌زاده، ۱۳۹۱، ص ۴۵).

یکی از عرصه‌های نوین تأثیرگذاری حوزه در جامعه معاصر، بهره‌گیری از رسانه‌ها و فناوری‌های نوین ارتباطی است. حوزه امروز با استفاده از ابزارهایی مانند شبکه‌های تلویزیونی، رادیویی، فضای مجازی و سامانه‌های آموزشی آنلاین می‌تواند مخاطبان گسترده‌تری را تحت پوشش قرار دهد. روحانیت باید از انزوای تبلیغ سنتی خارج شده و با تسلط بر ابزارهای جدید ارتباطی، نقش مرجع فرهنگی در فضای مجازی را ایفا کند (باقری‌فر، فراتی، ۱۳۸۹، ج ۲، ص ۲۱۷).

به تعبیر مقام معظم رهبری، طلاب باید در کنار تهذیب و علم، با زبان رسانه آشنا باشند تا بتوانند در میدان جنگ نرم، سبک زندگی اسلامی را تبلیغ کنند (عالم‌زاده نوری، ۱۳۸۹، ص ۸۵).

در نظام جمهوری اسلامی، حوزه علمیه علاوه بر نقش علمی، دارای مسئولیت اجتماعی و سیاسی نیز هست. ارتباط نهاد حوزه با ساختارهای اجرایی و فرهنگی کشور، فرصت ارزشمندی برای اثرگذاری مستقیم در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی فراهم کرده است. حوزه با حضور در شوراهای عالی فرهنگی و نهادهای تصمیم‌گیر، می‌تواند از طریق تولید اندیشه و نظارت دینی، مسیر جامعه را به سمت سبک زندگی اسلامی هدایت کند (جعفری، ۱۳۹۰، ص ۹۵).

امام خمینی (ره) با طرح نظریه ولایت فقیه، بستری ایجاد کردند که حوزه بتواند از موضع تئوریک و عملی، در هدایت سبک زندگی مردم حضور فعال داشته باشد (معصومی، ۱۳۹۱، ص ۱۷۸).

یکی از زمینه‌های اثرگذاری حوزه در عصر جدید، اصلاح ساختارهای مدیریتی و ایجاد نظام‌های کارآمد برای برنامه‌ریزی فرهنگی است. کاشی در کتاب «روحانیت: تهدیدها و فرصت‌ها»، ضعف ساختار مدیریتی را از موانع تأثیرگذاری حوزه می‌داند و پیشنهاد می‌کند که حوزه با حفظ استقلال علمی، ساختارهای راهبردی برای هماهنگی فعالیت‌های تبلیغی و آموزشی ایجاد کند (کاشی، ۱۳۸۹، ص ۶۳).

این تحول ساختاری، زمینه‌ساز حضور مؤثرتر حوزه در عرصه‌های مختلف جامعه همچون آموزش و پرورش، رسانه، اقتصاد و سیاست خواهد بود. یکی از ظرفیت‌های نرم‌افزاری حوزه، سرمایه اخلاقی و الگوی رفتاری طلاب است. رفتار متواضعانه و زندگی ساده‌زیست روحانیت، خود عامل تأثیرگذاری فرهنگی و الگوسازی

برای جامعه است. طلبه باید الگوی عملی سبک زندگی اسلامی باشد؛ یعنی در گفتار، پوشش، معاشرت و رفتار اجتماعی تجلی اخلاق نبوی و علوی داشته باشد (عالم‌زاده نوری، ۱۳۸۹، ص ۴۱).

به تعبیر امام خمینی (ره): «اگر علما و روحانیون در رفتار خود تقوا را رعایت کنند، جامعه نیز از آنان تأثیر می‌پذیرد» (خمینی، ۱۳۷۸، ج ۱۳، ص ۲۲۴).

از این منظر، اصلاح درونی حوزه و تهذیب اخلاقی طلاب از مهم‌ترین ظرفیت‌های پایدار برای گسترش سبک زندگی اسلامی در جامعه معاصر است.

اگر این ظرفیت‌ها به‌درستی سازمان‌دهی و هدایت شوند، حوزه علمیه می‌تواند بار دیگر نقش تاریخی خود را در تمدن‌سازی اسلامی ایفا کرده و در برابر موج سبک‌های زندگی غربی، گفتمان اصیل اسلامی را در جامعه تثبیت نماید.

۴. راهکارهای تقویت و نوسازی نقش حوزه‌ها در ترویج سبک زندگی اسلامی

یکی از مهم‌ترین راهکارهای نوسازی نقش حوزه‌ها در ترویج سبک زندگی اسلامی، بازنگری در بنیان‌های معرفتی و نظام آموزشی آنهاست. رسالت اصلی حوزه از آغاز، تولید و تبیین معارف الهی بوده است و قرآن کریم رسماً عالمان دینی را وارثان پیامبران معرفی کرده است: «...إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ...»؛ از بندگان خدا فقط دانشمندان از او می‌ترسند...» (فاطر: ۲۸).

این آیه نشان می‌دهد که علم دینی، تنها زمانی کارآمد است که با خشیت الهی و اصلاح جامعه همراه گردد، نه صرفاً در قالب دانشی انتزاعی باقی بماند.

بر اساس این مبنا، حوزه باید دروس، متون و روش‌های آموزشی خود را به نحوی بازآرایی کند که از دل آن، فقیهان و متفکرانی برخیزند که بتوانند معارف دینی را به زبان انسان معاصر ترجمه کنند و سبک زندگی اسلامی را با نیازهای روز تطبیق دهند (فلاح‌زاده، ۱۳۹۱، ص ۲۱).

تبلیغ دین و سبک زندگی اسلامی، مأموریت بنیادین روحانیت است. با این حال، شرایط ارتباطی و رسانه‌ای جهان جدید ایجاب می‌کند که حوزه در شیوه‌های تبلیغی خود بازنگری کند. خاکبان می‌نویسد: «روحانیت اگر بخواهد همچنان تأثیرگذار بماند، باید ابزارهای نوین رسانه‌ای را بشناسد و از آنها در جهت انتقال مفاهیم دینی بهره‌گیرد» (خاکبان، ۱۳۸۹، ص ۶۵).

در فضای معاصر، حضور مؤثر روحانیت در فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی، دانشگاه‌ها و نهادهای فرهنگی از ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برخوردار است. امام خمینی (ره) نیز در «صحیفه امام»، تأکید دارند که روحانیت نباید از تحولات جامعه و ابزارهای جدید غفلت کند، بلکه باید با آن‌ها آشنا شده و در خدمت دین به کار گیرد (خمینی، ۱۳۷۸، ج ۲۱، ص ۱۲۳).

یکی از چالش‌های اصلی در کارآمدی حوزه‌ها، فاصله نسبی میان تولید علمی حوزه و نیازهای اجتماعی است. به تعبیر کاشی، روحانیت باید از درون جامعه بجوشد، نه از بیرون به آن بنگرد؛ زیرا بقای نقش روحانی وابسته به هم‌زیستی واقعی او با مردم است (کاشی، ۱۳۸۹، ص ۱۲۲).

به همین دلیل، تعامل نهادی حوزه با دولت و نظام اسلامی برای شکل‌دهی سیاست‌های فرهنگی و اجتماعی بسیار ضروری است. جعفری نیز در پژوهش خود * جایگاه حوزه علمیه در سیاست‌گذاری فرهنگی در نظام جمهوری اسلامی ایران *، تأکید می‌کند که نهاد حوزه باید به صورت رسمی در فرآیند تصمیم‌سازی فرهنگی کشور حضور داشته باشد تا بتواند از طریق سیاست‌گذاری مؤثر، مبانی سبک زندگی اسلامی را نهادینه سازد (جعفری، ۱۳۹۰، ص ۷۵).

طلبه به عنوان عنصر انسانی حوزه، محور اصلی هرگونه تحول و نوسازی است و ویژگی‌های طلبه تراز انقلاب اسلامی را در چهار بعد «بینش توحیدی، مهارت اجتماعی، بصیرت فرهنگی و روحیه جهادی» می‌توان برمی‌شمرد (عالم‌زاده نوری، ۱۳۸۹، ص ۴۵). بنابراین، برای ایفای نقش مؤثر در ترویج سبک زندگی اسلامی، باید نظام تربیت طلاب از صرف تحصیل علمی فراتر رود و شامل آموزش مهارت‌های ارتباطی، تربیتی و رسانه‌ای نیز باشد.

برای تحقق نوسازی نقش حوزه در ترویج سبک زندگی اسلامی، ارتباط ساختاری با دانشگاه‌ها، مراکز فرهنگی، رسانه‌ها و نهادهای اجتماعی ضروری است. حوزه در صورتی می‌تواند نقش تاریخی خود را حفظ کند که ضمن استقلال، از تعامل سازنده با ساختارهای سیاسی و فرهنگی جامعه بهره‌مند شود (ذو علم، ۱۳۸۴، ص ۵۵).

شناخت گذشته و تحلیل مسیر تاریخی حوزه می‌تواند راهگشای آینده آن باشد هرگاه حوزه خود را با نیازهای اجتماعی وفق داده، در اوج اثرگذاری بوده است و هرگاه در درون خود محدود شده، از جامعه فاصله گرفته است (اباذری، ۱۳۹۰، ص ۱۳۶).

نتیجه گیری

حوزه‌های علمیه در طول تاریخ اسلام، نقش بنیادینی در تبیین و ترویج سبک زندگی اسلامی ایفا کرده‌اند؛ زیرا رسالت اصلی آنان تربیت انسان‌هایی آگاه، متعهد و الگو در عرصه ایمان، اخلاق و عمل است. آموزش طلاب و پرورش مبلغان متخصص، زمینه‌ساز گسترش فرهنگ دینی و نهادینه شدن سبک زندگی توحیدی در جامعه می‌شود. همچنین، فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی حوزه‌ها، چه در عرصه‌های مردمی و چه در رسانه‌های دینی و فضای مجازی، سهم بسزایی در جهت‌دهی فرهنگی جامعه دارد. با این حال، تحولات اجتماعی، جهانی شدن فرهنگ‌ها و گسترش فضای دیجیتال، چالش‌هایی در مسیر تحقق این رسالت ایجاد کرده است؛ از جمله فاصله میان مبانی نظری حوزه و نیازهای واقعی جامعه، کم‌رنگ شدن حضور طلاب در عرصه‌های نوپدید فرهنگی، و ضعف در بهره‌گیری از فناوری‌های نوین آموزشی و تبلیغی.

از سوی دیگر، ظرفیت‌های فراوانی همچون پشتوانه علمی غنی، شبکه گسترده طلاب و روحانیون، اعتماد مردمی، و سابقه تاریخی حوزه در تربیت نخبگان دینی، فرصت‌هایی کم‌نظیر برای ایفای نقش مؤثرتر در اصلاح سبک زندگی جامعه اسلامی فراهم کرده است. در نتیجه، بازتعریف مأموریت حوزه‌ها در پرتو نیازهای عصر حاضر، توجه به تربیت کارآمد رسانه‌ای طلاب، گسترش ارتباطات مردمی و اجتماعی، و استفاده از زبان هنر و رسانه در تبلیغ ارزش‌های اسلامی، ضرورتی انکارناپذیر است.

راهکارهای پیشنهادی

۱. بازنگری در نظام آموزشی حوزه‌ها با تأکید بر مهارت‌های ارتباطی، روان‌شناسی اجتماعی و تبلیغ در فضای دیجیتال.

۲. توانمندسازی طلاب در تولید محتوای رسانه‌ای برای معرفی الگوهای سبک زندگی اسلامی به زبان روز.

۳. ایجاد مراکز تخصصی در حوزه برای رصد فرهنگی و آسیب‌شناسی سبک زندگی جامعه بر اساس معیارهای دینی.

۴. تقویت پیوند میان حوزه و نهادهای فرهنگی و آموزشی کشور جهت هماهنگی در ترویج سبک زندگی اسلامی.

۵. توجه به الگوهای موفق روحانیون و مبلغان میدانی و معرفی آن‌ها به‌عنوان مصادیق عملی سبک زندگی اسلامی.

منابع

*قرآن کریم

- ۱- ابادری، عبدالرحیم، (۱۳۹۰)، تبارنامه حوزه و روحانیت از صدر اسلام تا پهلوی اول، ناشر: سلمان فارسی.
- ۲- باقری فر، علی، فراتی، عبدالوهاب، (۱۳۸۹)، کارکردهای روحانیت گذشته حال و آینده، موسسه فرهنگی بشرا.
- ۳- پیروزمند، علیرضا، (۱۳۸۵)، الگوی تحول حوزه علمیه، تهران، شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- ۴- جعفری، محمدحسن، (۱۳۹۰) جایگاه حوزه علمیه در سیاست گذاری فرهنگی در نظام جمهوری اسلامی ایران شماره اول.
- ۵- خاکبان، سلیمان، (۱۳۸۹) روحانیت و حوزهها، تهران: کانون اندیشه جوان، تهران، چ اول.
- ۶- خمینی، سید روح الله، (۱۳۷۸) صحیفه امام، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
- ۷- ذو علم، علی، (۱۳۸۴) روحانیت و قدرت سیاسی در تجربه جمهوری اسلامی، شماره ۷۱.
- ۸- صلح میرزایی، سعید، (۱۳۹۰)، حوزه و روحانیت: تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چ اول.
- ۹- طباطبائی، سید محمد حسین، (۱۴۱۷) المیزان فی تفسیر القرآن، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه، چ پنجم.
- ۱۰- عالم زاده نوری، محمد، (۱۳۸۹) سیمای آرمانی طلبه در نگاه مقام معظم رهبری، قم، بوستان کتاب، چ پنجم.
- ۱۱- فلاح زاده، محمد حسین، (۱۳۹۱) آموزش فقه، قم، انتشارات الهادی، چ پنجاه و پنجم.
- ۱۲- کاشی، غلامرضا، (۱۳۸۹) روحانیت تهدیدها و فرصتها روحانیت مسائل آسیبها و کارکردها، انتشارات بشراء.
- ۱۳- مصباح یزدی، محمد تقی، (۱۳۸۸)، مباحثی درباره حوزه، قم، موسسه امام خمینی، چ چهارم.
- ۱۴- -----، (۱۳۹۲)، نقش تقلید در زندگی انسان، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- ۱۵- مظفری، آیت، (۱۳۸۷ش) مناسبات روحانیت و دولت در ایران معاصر، ناشر: دفتر نشر معارف، چ اول.
- ۱۶- معصومی، علی، (۱۳۹۱) درآمدی بر مناسبات روحانیت و دولت اسلامی با تاکید بر دیدگاه امام خمینی (ره) قم مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی.